



התזמורת הקאמרית הישראלית
בקונצרט שביעי בעונה הקלאסית 2025

מיתרי נשמה

Strings of Soul

מיכאל קלאוזה, מנצח (פולין)

רביעי 7.5.25, חמישי 8.5.25 | 20:00 | מוזיאון תל-אביב לאמנות

- פנדרצקי | שלושה קטעים בסגנון עתיק לתזמורת כלי קשת
- שוסטקוביץ' | סימפוניה קאמרית לתזמורת כלי קשת אופ' 110א (עיבודו של רודולף ברשאי לרביעייה מס' 8)
- סוק | סרנדה לתזמורת כלי קשת במי במול מז'ור, אופ' 6

מיכאל קלאוזה (Klauza) מכהן כמנהל האמנותי של תזמורת הרדיו הסימפונית הפולנית. כיהן כמנהל המוזיקלי של האופרה ושל הפילהרמונית של פודל'סי בביאליסטוק (2013-2015), כמנצח משנה של התזמורת הסימפונית הלאומית של הרדיו הפולני בקטוביץ (2009-2015) וכמנצח משנה של האופרה הלאומית הוולשית בקרדיף, אנגליה (2004-2008). כן עבד באופרה הלאומית בוורשה (1998-2003). קיים שיתוף פעולה הדוק עם האופרה הבלטית בגדנסק, עם "אופרה נובה" בבידגושץ' ועם בית האופרה של פוזנן, והיה מנצח אורח בתיאטרון בולשוי במוסקבה (2016-2022), קשר אמנותי שקטע בפברואר 2022 בהצהרה כנגד התוקפנות הצבאית הברברית של רוסיה נגד אוקראינה. ניצח על האופרה "המלך רוג'ר" מאת שימנובסקי באופרה האוקראינית הלאומית בקייב באירוע הסיום של תוכנית התרבות של נשיאות פולין במועצה האירופית (דצמבר 2011). כן ניצח על הבכורה העולמית של האופרה "עיר המלח" מאת זאיד ג'ברי בבית האופרה המלכותי קובנט גרדן בלונדון (יולי 2015), על ההפקה הפולנית הראשונה של האופרה "בילי באד" מאת בנג'מין בריטן באופרה הלאומית הפולנית בוורשה (2019) ועל בכורת ההפקה החדשה של "פיטר גריימס" מאת בנג'מין בריטן (2023). הופיע כמנצח אורח עם תזמורות רבות בפולין ומחוצה לה, בהן הפילהרמונית של ורשה, "סינפוניה ורסוביה", מרבית התזמורות הסימפוניות הפולניות, תזמורת אקדמיית בטהובן והתזמורת הלאומית קפיטול דה טולוז. סיורו בחו"ל הביאו אותו לצרפת, לגרמניה, לשווייץ, לבריטניה, לארמניה, לאיטליה, לדרום קוריאה ולמדינות המפרץ הפרסי. הקליט רבות לרדיו ולטלוויזיה, בין היתר ההקלטה הראשונה של האופרטה "הגרלת בעל" מאת שימנובסקי עם תזמורת הרדיו הלאומי הפולני SO והקלטה חיה של "המלך רוג'ר" מאת שימנובסקי עם האופרה הלאומית של ורשה. הקלטתו של האופרה "חגית" מאת שימנובסקי עם הרדיו הלאומי הפולני SO זכתה בפרס המוזיקה הפולנית היוקרתי "פרדריק" כ"הקלטת האופרה הטובה ביותר בשנת 2020". חבר סגל ההוראה במחלקה לניצוח באוניברסיטה למוזיקה "פרדריק שופן" בוורשה. בוגר האוניברסיטה למוזיקה "פרדריק שופן" בוורשה, שם למד ניצוח אצל ריצ'רד דדק, ותואר שני אצל איליה מוסין בקונסרבטוריון רימסקי-קורסקוב בסנקט פטרבורג. השתלם בקורסים הבינלאומיים של קורט רָדל ברומא (1996).



החל בשנות השישים של המאה ה-20 הוכר פנדרצקי כאחד מחשובי המלחינים האוונגרדיים, כמחדש וכפורץ דרך. ב-1963 הלחין מוזיקה לסרט "כתב היד של סרגוסה", סרט בשחור-לבן של הבמאי הפולני וויצ'ק האס לפי נובלה מ-1805 של הסופר הפולני יאן פוטוצקי, המערבת ספיריטואליזם ופנטזיה. הסרט זכה להערכה ולעיבודים רבים. עיקר המוזיקה שכתב פנדרצקי לסרט היא אוונגרדית ועושה שימוש באמצעים אלקטרוניים היוצרים אווירה סוריאליסטית. אך יש קטעים שהולחנו בסגנון עתיק כי נועדו להישמע באוזני הדמויות של סוף המאה ה-18 במסגרת סצנות באווירה בארוקית. שלושה מהם מרכיבים את הסוויטה התזמורתית הכתובה למעשה בסגנון הקלאסי של מוצרט (המנואט הראשון) והיידן (המנואט השני). המלחין לא הוציאם לאור בזמנו, אך לאחר השינוי שחל בסגנונו החל באמצע שנות השבעים מאונגרד לרומנטיציזם, ראה לנכון לפרסמם ב-1989.

הסימפוניה הקאמרית היא למעשה עיבוד של הרביעייה מס' 8, הפופולרית ביותר מבין 15 הרביעיות לכלי קשת שהלחין שוסטקוביץ' במהלך יותר משלושה וחצי עשורים. הרביעייה השמינית נכתבה ביולי 1960 בתוך שלושה ימים בלבד, בעת שהות בדרזדן, לשם נשלח מטעם השלטונות כדי לכתוב מוזיקה לסרט ממשלתי על הפגזת דרזדן ב-1945 בידי כוחות הברית. מוזיקה לסרט הוא לא הצליח ליצור, אך במקום זאת הרביעייה ממש פרצה מתוכו. שוסטקוביץ' הקדיש אותה ל"קורבנות הפשיזם והמלחמה". האם היה זה בעקבות חוויותיו בדרזדן החרבה? בנו, מקסים שוסטקוביץ', פירש שהכוונה לקורבנות הטוטליטריזם באשר היא, בייחוד ברוסיה, ואילו בתו גלינה טענה כי ההקדשה הזאת נכפתה עליו על ידי השלטונות, וכי התכוון לעצמו כקורבן המשטר. ידידו ואיש סודו, המוזיקולוג לב לֶבֶדִינסקי, סיפר ששוסטקוביץ' התייחס ליצירה הזאת כאל סוג של צוואה או מצבת זיכרון לעצמו, כי הוא תכנן להתאבד בעקבות שני אירועים טראומטיים שחוה באותה עת: ראשיתו של שיתוק בידו הימנית, שבשנים הבאות יתפשט לכל גופו ויקטע את הקריירה הפסנתרנית שלו, ואילו להירשם כחבר במפלגה הקומוניסטית בניגוד לרצונו ולמרות שהכריז בעבר כי לעולם לא יעשה זאת. שוסטקוביץ' עצמו כתב לידידו איזק גליקמן, המבקר הספרותי בלנינגרד: "חשבתי לי שכשאמות, קשה להניח שמישהו יכתוב יצירה שתוקדש לזכרי, אז החלטתי לכתוב כזאת בעצמי. אפשר יהיה לכתוב על הכריכה: 'מוקדש לזכרו של מלחין הרביעייה הזאת'". ואכן, הרביעייה בוצעה בלווייתו 15 שנים מאוחר יותר. גם בספר "עדות" (Testimony), שיצא לאחר מותו והוצג כאוטוביוגרפיה, נכתב כי שוסטקוביץ' ראה ברביעייה הזאת לא מסר פוליטי אלא אוטוביוגרפי, על מאבקו בכוחות הדיכוי. הפרשנות האוטוביוגרפית מקבלת חיזוק מן העובדה שהיצירה זרועה ציטוטים מכמה יצירות קודמות שלו. כמו כן נשמעת לכל אורך היצירה ה"חתימה" המוזיקלית שלו - מוטיב בן ארבעה צלילים (רה-מי-ב-דו-סי), שבכתיב הגרמני (DSCB) הם ראשי התיבות של שמו, חתימה שקיימת גם ביצירות נוספות שלו. ליצירה חמישה פרקים קצרצרים, שלושה מהם איטיים. כל הפרקים כתובים במינור ומנוגנים ברצף כקינה מתמשכת מלנכולית וקודרת. הפרק הראשון והאחרון כתובים בדו מינור, סולם שנחשב בהיסטוריה המוזיקלית כמביע טרגיות דרמטית. שוסטקוביץ' עצמו העיד שכשכתב אותה, וגם בכל פעם שניסה לנגנה, זלגו דמעות על לחייו.

הכנר הצ'כי הנודע יוזף סוק (עם הרביעייה הצ'כית שיסד וכסולן) גם הלחין לא מעט והיה פרופסור לקומפוזיציה בקונסרבטוריון של פראג. בהיותו עדיין תלמידו המועדף על דבוז'ק לקומפוזיציה בקונסרבטוריון של פראג (ובהמשך חתנו), הבחין דבוז'ק שהמוזיקה שלו נגה והמליץ לו לכתוב מוזיקה קלילה ועליזה יותר. כך נולדה הסרנדה לכלי קשת בקיץ 1892, ככל הנראה על פי המודל של הסרנדה של דבוז'ק (אופ' 22 מ-1875). שני פרקים בוצעו בניצוחו של המלחין בסוף 1893, וביצוע מלא התקיים ב-25 בפברואר 1895 בקונסרבטוריון של פראג בניצוחו של אנטונין בְּנֵבִיץ, מורהו לכינור של סוק בקונסרבטוריון. עד מהרה הביאה הסרנדה לסוק תהילה רבה, וברהמס, תומכו הוותיק של דבוז'ק, המליץ למו"ל שלו זימרוק לפרסמה.

הפרק הראשון מוכר היטב למאזני "קול המוזיקה" כאות של אחת מתוכניות אחר הצהריים. הפרק לירי מאוד ואינו מהיר, וניכרת בו השפעת ברהמס בחום התזמור לכלי הקשת. למרות שסוק, בשונה מדבוז'ק, לא גילה עניין רב במוזיקה עממית, נרמזת בפרק השני השפעה של מחול כפרי בקצב הוואלס. בפרק האיטי היפהפה, הלב הרגשי של היצירה, ניכרת השפעת הדאמקות (הקינות הסלבוניות) של דבוז'ק. הפרק האחרון התוסס מביא את היצירה לסיום עוצמתי בהאצה.